

El cucut (*Cuculus canorus*)

(ALDC, VII, 1596. El cucut)

D'aquest ocell de la família dels cucúlids (*Cuculus canorus*), les definicions dels diccionaris destaquen el seu “cant característic”, que és l'origen del seu nom en cat. *cucut*, fr. *coucou*, it. *cucù/cuculo*, oc. *cocu/cocut*, port. i gall. *cuco*, rom. *cuc*, al. *Kuckuck*, angl. *cuckoo*, eusq. *kuku*, gr. *kokkux*, cast. *cuclillo*. El nom llat. era CUCŪLUS, també d'origen onomatopeic, que ha donat *cogulo* 94 i el cat. ant. *cogul/cugul* (s. XIII, Busa-Nebrija, 1507; O. Pou, 1575; *Barrere 1745*; Sanelo, 1802), que també prengué el sentit de ‘cornut’ pel fet que la femella d'aquest ocell té el costum de pondre l'ou dins el niu d'un altre ocell perquè el covi, costum que ha donat lloc a fraseologismes com “eres [ets] més gandul que un cuquello” 187; l'actual *cugula* ‘zitzània’ (oc. *coguola*) és igualment resultat d'una metàfora aplicada a aquesta mala herba que creix entre el blat o altres cereals aprofitant-se de la seva llacor (cf. *PALDC*, V, mapa 710).

Per a les formes catalanes, distingim: a) les que tenen una base onomatopeica amb modificacions; b) les que a aquesta base han afegit un sufix.

a) *Cucuc*, de l'àrea occ., és la var. documentada més antigament (O. Pou, 1575; els val. Ros, 1764; Sanelo, 1802; Escrig, 1851; Pla, 1880); *cucut* apareix més tard (*Barrere 1745*; Esteve *et al.*, 1803) i hauria substituït el segment final *-uc* per *-ut*, que era més freqüent, amb la probable atracció de *puput* (cf. mapa 982), espècie amb la qual el *cucut* a voltes es confonia per la semblança del seu cant; *cucú*, amb la var. alg. *cúcu* 85 (Simon, s. XVIII, ap. Armangué, 1996: n. 164), presa del campidanès i logudorès, i *cuco* 160, 190, probable manlleu al manxec i murcià (veg. *ALeCMan*, mapa 53); *cucui* 75, més que un der. d'un llat. *CUCULLUS, que hauria desembocat en *cucull, constitueix una

adaptació de *cucú*. Quant a *nopuc* 116 es tracta d'una mimologia de *cucuc* (“canta –diu un inf.– *no puc*, perquè fa els ous en els nius d'altres ocells” 75; com ho és aquesta altra: “canta *peu curi*” 90).

b) *Cuquello* (Sanelo, 1802; Escrig, 1851 –junt amb la pseudoadaptació *cuquell*–; Pla, 1880), amb un suf. dim. que, més que una adaptació val. d'un hipotètic *cuquiello arag., deu ser-ho del *cuquillo* hispànic (cf. *tomello*, *llomello*, *mossiguello*); *cuquillo* 158, 162, 166, pres del cast., amb el suf. *-illo* < *-iello*, atestat en O. Pou, 1575; el rar *cugüello* 147 és un compromís entre *cogoll* i *cuquello*.

Molseta 166 és de motivació desconeguda.

Per a una àmplia informació sobre els noms de ‘cucut’ en bal., veg. Aguiló/Mestre, 2017: 204-205. Des d'una perspectiva geolingüística, *cucut* s'estén pel cat. or., *cucuc*, sobretot pel cat. nord-occ., i *cuquello*, pel val. Diacrònicament, *cucuc*, assentat en una àrea de tendència conservadora (cat. nord-occ.), convivint amb l'ant. *cugul*, és anterior a *cucut*, d'una àrea més innovadora (cat. or.) i probablement també anterior a *cuquello*, car l'atribució al mossarabisme és molt dubtosa, atesa la seva doc. tardana (Sanelo, 1802). Recordem els geosinònims que addueix O. Pou: “cugul, o cucuc o cuquillo”, els dos primers dels quals, seguint el seu costum de posar l'alternativa gironina i la val., correspondrien al cat. or. i el darrer, probablement al val.

Són mots normatius *cucut*, *cuquella* (“nom d'ocell”, que no hem enregistrat), des del *DOrt*, 1917; *cuquello*, des del *DIEC*₁, 1995, que corregeix *cuquelló* del *DG*₁, 1932; *cugul*, que figura com a “antic”, des del *DIEC*₂, 2007.